

KÜLFÖLDI SZEMLE.

AZ ÚJ VATIKÁNI KÖNYVTÁR.

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

A fennálló tudományos gyűjtemények között keletkezésének korára nézve az első helyet a pápai könyvtár foglalja el. Azt elhelyezésének fénye tekintetében sem közelíthetik meg ifjabb testvérei.

A klasszikus kor maradványainak a renaissance-kor pápai emeltek palotájokban nagynevű mesterektől tervezett csarnokokat. A régi századok tudományosságának emlékei 1588-tól fogva fejlődemi méretű és diszú teremben fogadják a tudomány művelőinek és a művelt nagy közönségnek hódoló látogatását.

A hatalmas V. Sixtus pápa rendeletére és türelmetlen sürgetésére, hírneves építésze, Fontana, egy esztendő alatt építette meg azt az erős pillérektől két hajóra osztott, hetven méter hosszú termet, melynek mennyezetét és falait gazdag fresco-dísz, s az alacsony zárt szekrényeket is ékes festés borítja.

A későbbi pápák egészen napjainkig mintegy vetélkedtek egymással abban, hogy a tudomány e csarnokának benyomását a látogatóra még meglepőbbé tegyék. Felásott műtárgyakat és fejedelmektől nyert ajándékokat helyeztek el benne. Ritka etrusk edények mellett Sévres és Meissen gyártmányai s az oroszok czárjától küldött malachit-tárgyak vonják magukra a figyelmet.

Utóbb ezen terem elégtelen lett a könyvtár befogadására és egy közel 300 méter hosszú folyosó csatoltatott hozzája.

Ezekben a könyvtári helyiségekben most kizárólag a kéziratgyűjtemény talál elhelyezést, mely 25,577 kéziratot foglal magában, és a melynek értéke, köztudomás szerint, arányban áll kiterjedésével.

Ekkorig a Vatikán könyvtárának csakis ez a kéziratgyűjteménye volt a tudományos kutatók előtt megnyitva. A nyomtatott könyvek gyűjteménye, mivel kellően felállítva és lajstromozva nem volt, felhasználatlanul maradt. Pedig ez is több tekintetben ritkítja párját. Eltekintve az ősnymtatványoktól, melyek abban találhatók, kivételes érdeket kölcsönöz annak az a körülmény, hogy a harmincz éves háború alatt Miksa bajor fejedelem, mikor a pfalzi választófejedelemség területét elfoglalta, a választófejedelmek híres heidelbergi könyvtárát (1623.) VIII. Orbán pápának ajándékolta, mely könyvtár a XVI. és XVII. századbeli német theologiai irodalom termékeinek, remek kötésekbe foglalt példányokban, legteljesebb gyűjteményét képezi.

XIII. Leo pápa, ki a tudományosság körül számos más irányban elévülhetetlen érdemeket szerzett, figyelmét erre a könyvtárra is kiterjesztette.

Kettős czél lebegett szemei előtt: a könyvtár régi gyűjteményeit a tudományos világnak megközelíthetőkké tenni s a tőle nagylelkűen megnyitott pápai levéltárban és a vatikáni kéziratgyűjteményben munkálkodó tudósoknak a munkásságuk sikeréhez szükséges tudományos segédeszközöket rendelkezésükre bocsátani.

E végből elrendelte egy új, megfelelő könyvtárhelyiség építését, mely a régi könyvtár és a levéltár között foglalván helyet, összekötő kapocsul szolgáljon és mindkét részről könnyen felkereshető legyen.

Az új helyiségben, mely a Vatikán régibb csarnokaihoz méltó díszszel van kiállítva, a könyvtár két csoportban állítottatott fel.

Az egyik a régi könyvtár alkatrészeit foglalja magában, külön választva és csoportosítva, a mint azok idők folyamán a pápáktól, bibornokoktól és egyes adományozóktól a Vatikánba kerültek. Ezen többé kiegészítésre nem várakozó gyűjtemények főképen bibliografiai jelentőséggel bírnak.

A második csoportot képezi az *új könyvtár*, mely alapítójának, XIII. Leo pápának nevét viseli, és *Biblioteca di Consultazione* elnevezéssel is van felruházva.

Ez segédkönyvtár (Nachschlage-Bibliothek) természetével bír, a mely azonban kiterjedésére és berendezésére nézve minden más ilyen könyvtárt messze felülmúl.

* * *

A *Biblioteca di Consultazione* kizárólag azon tudományos férfiak használatára van rendeltetve, a kik a Vatikán kéziratgyűjteményében és levéltárában dolgoznak; oly czélből, hogy azok kutatásaik folyamán mindennemű tájékozást és felvilágosítást megtalálhassanak; továbbá, hogy kutatásaik eredményeinek feldolgozásában és közzétételében a szükséges tudományos segédeszközöket felhasználhassák.

Ezen feladathoz alkalmazkodtak a könyvtár rendezői — kik között a tudós Ehrle Ferencz jezsuita atyát kell kiemelnem — mind a könyvkészlet kiszemelésében, mind pedig annak felállításában.

A Vatikán kézírattárában felhalmozott codexek a hittudomány, a jogtörténet, a scholastica philosophia, a történelem, a görög és latin klasszikus irodalmak, a keleti és a román nyelvek irodalmának művelőit foglalkoztatják.

A vatikáni levéltár a pápákkal összeköttetésben állott különböző országok történetiróinak szolgáltató anyagot.

A tudományos munkálkodás ezen kettős iránya szükségessé tette a könyvtár olyatén berendezését, hogy mind az egyes tudományszakok művelői, mind pedig az egyes országok történetirói az őket érdeklő könyvkészletet lehetőleg teljesen és könnyen felhasználhassák.

Ennek következtében a könyvtár egy része tudományszakok, másik része országok szerint csoportosított.

A tudományszakok a következők:

Szent írás,
Szent atyák,
Zsinatok,
Liturgia,
Scholastica theologia és philosophia,
Egyetemes egyháztörténelem,
Szentek élete,
Pápák, bíbornokok, Róma,

Püspökségek,
 Szerzetesrendek,
 Kánoni jog,
 Polgári jog,
 Földrajz,
 Paleografia, genealogia, kortan,
 Latin és görög klasszikusok,
 Keleti nyelvek,
 Román nyelvek,
 Szótárak,
 Bibliográfia és biográfia,
 Könyv- és kéziratárak katalogusai.

Az átmenetet ezen szakkönyvtárból az egyes országokra egy osztály képezi, mely *Collezioni generali* elnevezés alatt azokat a forráskiadványokat (Martene, Durand, Baluze, Mabillon, Mai stb.) tartalmazza, melyek egyetemes érdekűek és minden ország történetbuvárától fölkerestetnek.

Az európai országok mindegyike külön osztályt képez; az amerikai államoknak együttvéve jutott egy osztály.

Mindegyik osztályban az illető ország forráskiadványai, továbbá az ország egyházi, politikai, kultúrai és irodalmi történetét felderítő jelentékenyebb feldolgozott munkák és segédkönyvek foglalnak helyet.

Míg a szakkönyvtár túlnyomó részben a vatikáni régibb könyvkészletből állítottatott össze, az egyes országok osztályai leginkább újabb ajándékokból létesültek.

A mint ugyanis a pápa szándéka köztudomásra jutott, a kormányok, a tudományos társulatok és egyes tudósok vetélkedve siettek kiadványaik felajánlásával a szent atya inteniójának valószínűsítését és egyúttal saját országuk tudományos bűvárainak munkásságát előmozdítani.

Anglia, Franciaország és a német birodalom kormányai az állami költségen évtizedek óta közzétett nagy forrás-publicatiókat teljes példányokban küldötték meg. A párisi, berlini, müncheni, szentpétervári, bécsi, krakkói s más akadémiák követték a példát.

Az osztrák közoktatási miniszterium az osztrák birodalom összes tudományos társulatait, intézeteit, magán-könyvkiadóit felszólította a kitűzött czélnek megfelelő kiadványaik beküldésére.

A *magyar birodalom* sem az utolsó helyet foglalja el ezen gyűjtemények között. A M. Tud. Akadémia, a zágrábi Délszláv Akadémia, a Szent-István-Társulat és a M. Történelmi Társulat összes kiadványaikat följánlották a magyar csoport megalapítására. Magánadományozókban sem volt hiány. Megemlítem *Knausz Nándor* becses küldeményét, mely a tudós főpap kiadványainak teljes gyűjteményét tartalmazza. Továbbá hálásan kell kiemelnem báró *Hornig Károly* veszprémi püspök bőkezűségét. Ő ugyanis jelentékeny áron megszerezte ezen könyvtár részére Fejér Codex Diplomaticusa teljes példányát, melynek értékét emeli az a körülmény, hogy utolsó birtokosának, a nagyérdemű Wenzel Gusztávnak jegyzeteit őrzi.

Kérkedve jelezhetem e helyen azt is, hogy a magyar püspöki kar több tagja: Császka György kalocsai érsek, Bende Imre nyitrai püspök, báró Hornig Károly veszprémi püspök, Dessewffy Sándor csanádi püspök és Rimely Károly besztercebányai püspök tetemes összegeket ajánlottak fel ő szentségének alapítvány létesítésére, melynek jövedelme a könyvtár gyarapítására szolgáljon.

Ezen alapítvány létesítőjét voltaképen felséges királyunkban tiszteljük, ki arra a pápa félszázados püspöki jubileuma alkalmából százezer franknyi összeget ajánlott föl; az egyház fejének tudománypártoló törekvései iránt is óhajtván ily módon hódolatát kifejezni.

A könyvtár, mely e szerint a jövőben folytonos gyarapodásra számíthat, nemcsak a könyvkészlet gazdagságának és szerencsés berendezésének előnyeivel kérkedhetik, hanem a felhasználás kivételes könnyűségével is.

Mint hogy a könyvtár csak kisszámú, teljesen megbízható tudósok használatára áll, ezek korlátozatlan szabadsággal élhetnek vele. A nélkül, hogy akár tisztviselőhöz kellene fordulniok, akár szolgát kellene igénybe venniök, maguk kereshetik ki tetszésük szerinti mennyiségben a könyveket, melyekre szükségök van, és dolgozhatnak azokból a világos, szép helyiség kényelmes asztalain.

Nem szükséges fejtegetnem ezen könyvtár sokféle hasznát.

Bizonyára nem utolsó jelentősége az, hogy a kutató maga előtt látja felhalmozva a különféle országok tudományos publicatióit és folyóiratait is. Figyelme önkénytelenül azokra irányul, és

nem fog ellenállani annak a kísértésnek, hogy azokkal megismerkedjék, még ha azt közvetlen érdeke nem is követeli. Ily módon látköre szélesbedni fog és lelkébe nem egy termékeny magot fog befogadni, mely hazájára gyümölcsözővé válhatik!

OLASZORSZÁGI TÖRTÉNELMI KUTATÁSOK.

DR. ÁLDÁSY ANTALTÓL.

Az alábbiakban azon kutatások eredményét veszi a szives olvasó, melyeket az 1892/3. év telén Olaszországban, főleg Róma és Bologna könyv- és levéltáraiban végeztem. Jóllehet csakis az eredményről óhajtok beszámolni, nem kerülhetem el, hogy egyes dolgokról ne szóljak, melyek ezen beszámoló keretén kívül esnek ugyan, de melyeket, már a teljesség kedvéért is, egykönnyen nem mellőzhetek.

I.

Róma városának gazdag könyv- és levéltárai között a történetbúvár ösztönszerűleg a Vatikánban felhalmozott kincsek felé irányozza első lépteit. Az eddig már megjelent és folyamatban lévő publicatiók legjobban mutatják, mily rengeteg kincs van itt felhalmozva, s mily kevéssé még kiaknázva.

Nem szándékom e levéltárt e sorok olvasói előtt ismertetni, hisz ez oly emberfölötti munka, melyre csak az vállalkozhatik, ki egész életét annak kutatásában tölti el. Áttérek e helyett értekezésem tulajdonképeni céljára.

Rómába érve, tulajdonképeni feladatom az V. Márton pápa idejéből fenmaradt supplicatiók regestáinak átkutatására, s a magyarországi vonatkozásúak kijegyzésére irányult.

Supplicatio alatt általában valamely kiváltság, kitüntetés, hivatal s más effélék elnyerésére irányzott kérelmet értettek, e kifejezés tehát körülbelül kérvényt jelentett. Már a római császárok idejében találunk ily supplicatiók nyomára, s ugyanakkor különféle